

CONCEPȚIA PEDOGAGICĂ A LUI SIMION BĂRNUȚIU ÎN PERIOADA ACTIVITĂȚII DE LA BLAJ

Știința fiind transformată în prima jumătate a secolului al XIX-lea într-un puternic factor de progres material, legătura ei cu societatea devenise o realitate, de unde preocupările pentru promovarea ei și a culturii în general. În funcție de progresul intelectual este conceput și cel social, iar mijlocul de realizare este văzut în educație. Aceasta dobindește caracterul de necesitate și este reclamată ca un drept de toate clasele societății, devenind o problemă socială a cărei importanță este unanim recunoscută.

Impregnat de spiritul nou romantic efortul pedagogic românesc caută să țină seama de marile nevoi ale vieții, călăuzindu-se după dictonul *non scholae, sed vitae discendum*. Dar cum viața trece dincolo de școală, noua pedagogie care-l învață pe om pentru viață se vede silită a ieși din școală, domeniul său natural, pentru a pătrunde în familie, în presa cotidiană și în preocupările statului¹. Rolul femeii este treptat mai bine înțeles, iar statul se convinge că este de datoria sa de a se interesa direct de instrucție. Școlile organizate și întreținute de stat se înmulțesc, iar acțiunea lor se extinde. Paralel și practica învățământului suferă modificări, profesorul înțelegând acum nu numai să comunice știința, ci prin apelul sistematic la forțele reflexive să formeze și spiritul, omul care să vadă și să gândească, să observe și să raționeze.

Prin valențele sale formative noua educație apare la românii transilvăneni ca un element de bază în conținutul gândirii lor de renaștere națională, în ea răsfrângându-se și rezumându-se toate tendințele de reformă ale vremii, tendințe care își fac drum la început prin cîțiva profesori, apoi sînt îmbrățișate de o întreagă generație trecută prin școală. Astfel scopurile educației devin și scopurile societății, școala funcționînd ca un instrument activ de difuzare a noilor concepții de

¹ Fenomenul este ilustrat și de *Bibliografia analitică a periodicelor românești 1790—1850*, I/2, București, 1966, p. 625—704 în care învățămîntul și educația figurează cu nu mai puțin de 1557 poziții bibliografice, cuprinzînd diverse informații, discursuri școlare, prelucrări și traduceri din pedagogi străini ca Niemeyer, Saltzmann, Aimé Martin, Isif Lancaster, A. Gallice, Stephanie-Félicité de Genlis, Bergas, la care am asocia numele lui Adamantios Korais și Jules Michelet. Pentru aceeași problemă vezi și George Em. Marica, *Foarte pentru minte, inimă și literatură, Bibliografie analitică*, București, 1969, p. 65—68 și 283—301. Rosturile educative ale femeii sînt și ele reconsiderate și apreciate, traducîndu-se de I. D. Negulici lucrarea celebră a lui L. Aimée Martin, *Educația mamei de familie sau civilizația neamului omenesc prin femei*, I—II, București, 1844, lucrare dedicată „mamei române din amîndouă Principatele și din Transilvania, Bucovina”. Aceași educație a femeilor își găsește locul și în cele 137 de poziții bibliografice din *Bibliografia analitică a periodicelor românești*, I/2, p. 684—690.

reformare și de înnoire. În această lumină ne apar și rosturile școlilor din Blaj care prin activitatea educativă a profesorilor lor au dinamizat spiritul național, pregătind generația chemată să înlăuntruiască revoluția de la 1848. Dintre profesorii acestor școli românești care au înțeles să se dăruiască și să-și consacre viața și talentul cauzei de regenerare națională prin educație s-a numărat și Simeon Bărnuțiu².

Venind pentru desăvîrșirea studiilor la școlile din Blaj, unde „nu învățătura, ci spiritul lipsea”³, Simeon Bărnuțiu ajuns apoi profesor alături de Timotei Cipariu, Ioan Rusu, Demetriu Boer, Nicolae Marcu și Ioan Cristocian încearcă și reușește să formeze în tinerii trecuți prin aceste școli tocmai spiritul care lipsea și era reclamat de vreme. Prin eforturile acestei pleiade de profesori români devine limba de predare, iar filozofia kantiană a lui Wilhelm Traugott Krug reușește prin vibrația caldă a lui Bărnuțiu să cucerească spiritele, să le cîștige pentru libertatea de cugetare și să le antreneze în mișcarea la început teoretică, apoi practică, de integrală raționalizare a societății transilvane feudale⁴. Aceste aspirații liberale, venite din sinul școlii, erau expresia funcționalității educației legată de problema nouă, aceea a ascensiunii sociale, acum putîndu-se face drumul în societate prin libera întreprindere și mai puțin bogat, dar nu mai puțin nobil prin școală. De aceea mișcarea națională românească care nu se putea sprijini pe nici un fel de instituție politică recunoscută, decît pe biserică și școală, rămîne o mișcare liberală a preoților și învățătorilor ieșiți din școală⁵.

Simeon Bărnuțiu, spirit pătruns de necesitatea legării școlii de nevoile vieții naționale, caută și preia tot ce-i mai bun și adaptabil trebuințelor românești din

² Date despre viața și activitatea lui Simeon Bărnuțiu ca profesor se găsesc într-o bogată bibliografie înregistrată de Avram Andea, *Beiträge zum pädagogischen Denken Simeon Bărnuțius in der Zeit seiner Blajer Tätigkeit*, în *Noesis, Travaux du Comité Roumain d'histoire et de philosophie des Sciences*, III, 1975, p. 188—189, nota 2; Idem, *Precizări noi despre activitatea profesorală a lui Simeon Bărnuțiu la Blaj*, în *Ziridava*, 11, 1979, p. 939—948.

³ A. Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, I, Viena, 1851, p. 228; apud Nicolae Albu, *Istoria școlilor românești din Transilvania între 1800—1867*, București, 1971, p. 28.

⁴ Un tânăr care a trecut prin școlile Blajului avea să scrie mai târziu despre aceste consecințe: „Bărnuțiu prin introducerea limbii naționale în liceu puse temel la o cultură adevărată națională”, iar „învățînd totdeauna pe tinerii români drepturile cele înnăscute personale de libertate și egalitate, atunci cînd românul încă nu se socotea de persoană după legile țării, de aici înainte tot mai tari și mai profunde rădăcini începu a prinde naționalitatea în școlile din Blaj și de aci în toată țara” (A. Papiu Ilarian, *op. cit.*, p. 229—230).

⁵ Biserica și școala fiind unicele instituții românești, Simeon Bărnuțiu a încercat să le folosească în lupta națională de emancipare a românilor din Transilvania, de unde eforturile sale de a adapta instituția bisericii acestor nevoi, criticînd poziția episcopului Ioan Lemeni care se împotriva ideii soborului, care „urma — în viziunea bărnuțiană — să fie o reprezentanță națională la nivelul timpului” cf. Pompiliu Teodor, *Noi precizări în legătură cu izvoarele lucrărilor bărnuțiene*, în *Studia*, XVII, 1972, fasc. 1, p. 36. A se vedea pentru aceste idei ale lui Bărnuțiu impregnate de galicanism și jansenism și lucrările sale *Soborul cel mare al episcopiei Făgărașului* (studiu publicat de G. Bogdan-Duică, în *Viața și ideile lui Simeon Bărnuțiu*, București, 1924, anexe și analizat de N. Mladin, *Simion Bărnuțiu, apărător al sinodalității*, în *Mitropolia Ardealului*, IV, 1959, nr. 3—4, p. 228—240; Idem, *Biserica ortodoxă română una și aceeași în toate timpurile*, Sibiu, 1968, u. 132—148) și *Mitropolia de Alba Iulia*. O vorbă la timpul său despre libertatea și unitatea bisericii românești (1854), Ms. rom. nr. 167 la Bibl. Filială Cluj-Napoca a Acad. R. S. România. Despre felul, cum înțelegea Bărnuțiu să se folosească de instituția bisericească în cadrul concepției sale de federalizare a Transilvaniei pe bază de conaționalitate și conteritorialitate vezi Avram Andea, *Libertatea națională în concepția lui Simeon Bărnuțiu*, în *Centenar muzeal orădean*, Oradea, 1972, p. 295—302.

moștenirea filozofică kantiană, cu deosebire filozofia lui Krug al cărui *Handbuch der Philosophie* devine catehismul filozofic al învățăcelilor din Blaj⁶. Alegerea însăși a predării acestei filozofii criticiste, care, influențată de Fichte se vrea un *spiritum rectorem* al științei⁷, nu este de loc întâmplătoare, ci simptomatică pentru viziunea bărnuteiană sanctificatoare a valorii științei și a perfecțiunii umane.

Știința de care depinde acum tot mai mult destinul civilizațiilor își găsește îndreptarul în filozofie. În aceea despre care Bărnuțiu spune cu respect că „dacă socotește omul cât ajută fi[lozofia] pe celelalte științe o află ca o luminare strălucitoare în amezul cunoștințelor omenești, care le luminează pe toate, pe unele mai mult, pe altele mai puțin, așa că fără fi[lozofie] nu poate fi știință adevărată⁸. Din această perspectivă, filozofia împărțită de Simeon Bărnuțiu nu mai semnifică domeniul de cunoaștere situat deasupra adevărilor vieții, ci însăși universul unde aceste adevăruri se descopăr, devenind cunoștințe a căror totalitate și mod de structurare formează știința⁹. Conștient de forța acesteia ca purtătoare a progresului intelectual și social al națiunii, Simeon Bărnuțiu arată „că lumina științelor și a artelor mai mult nu poate fi proprietatea unor clase privilegiate, ci trebuie să se facă bun comun a toată națiunea”¹⁰, mijlocul de realizare văzându-l în „școalele și institutele naționale”¹¹, fapt pentru care „națiunea întreagă trebuie să-și împreune puterile întru ridicarea acestor așezăminte și să facă negoț comun din cultură”¹². Învățământul devine astfel în concepția bărnuteiană o problemă națională, la dezvoltarea și susținerea lui trebuind să concure întreaga națiune cu forțe unite. Celui primar și gimnazial aflat în atenția luministilor, Bărnuțiu adaugă învățământul universitar, care preocupă cu deosebire pe romantici, universitățile „fiind un mijloc necesar, dictat de îndegina firească a popoarelor chemate la viața politică”¹³. Efortul de a face loc filozofiei criticiste și celorlalte științe în școală, strădania de a asocia interesele națiunii opera educativă rămân deci o caracteristică esențială a concepției bărnuteiene despre școală.

Dacă prin promovarea rezultatelor științei școala își îndeplinește funcția informativă de comunicare a cunoștințelor, tot atât de necesară rămâne pentru școală, după Bărnuțiu, și funcția formativă, de cultivare a facultăților, funcție realizabilă mai ales prin filozofie, căci, „dintre toate științele fi[lozofia] e care dă mijloacele cele mai bune spre cultura înțelesului și a animei”¹⁴. Evident că această dublă cultivare, a intelectului și a sufletului, susținută de Simeon Bărnuțiu, în concordanță cu spiritul romantic al vremii, recunoaște educației scopul său înalt și nobil de formare a omului complet, așa cum îl reclamă viața, cu gândirea și cu voința sa, cu mintea și cu inima sa.

Convins că singură educația laică bazată pe datele științei poate perfecționa și regenera umanitatea, că doar prin ea natura umană se va dezvolta în mai bine spre a atinge forma de perfecțiune care îi convine, Simeon Bărnuțiu pretinde, nu fără temei, că este necesar de a se pune capăt monahismului în educație, dat

⁶ Meritul de a fi precizat cu exactitate lucrarea lui W. T. Krug pe care Bărnuțiu a tradus-o revine lui Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, *Contribuții la cunoașterea activității filozofice a lui Simion Bărnuțiu*, în *Revista de filozofie*, XI, 1964, nr. 3, p. 357—369. După cum rezultă din numărarea părților cursului predat la Blaj și păstrat în mai multe copii manuscrite constituie o certitudine predarea și a părții de estetică, pe care Ion Iliescu (*Geneza ideilor estetice în cultura românească, Timișoara*, 1972, p. 284) și Simion Bărnuțiu (*Estetica*, București, 1972, p. 33—34) o consideră fără temei ca aparținând exclusiv perioadei de la Iași.

⁷ B.A.R., Filiala Cluj-Napoca, Ms. rom. nr. 38, f. 2r.; Vezi și Wilhelm Traugott Krug, *Handbuch der Philosophie und der philosophischen Literatur*, (ed. 3), I, Leipzig, 1828, p. 6.

⁸ *Ibidem*, f. 3v.

⁹ *Ibidem*, f. 1v.—2r.; Vezi și W. T. Krug, op. cit., p. 4—5.

¹⁰ Simion Bărnuțiu, *Românii și ungurii. Discurs rostit în catedrala Blajului* 2/14 mai 1848 (ed. G. Bogdan-Duică), Cluj, 1924, p. 31.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 32.

¹³ *Ibidem*, p. 31—32.

¹⁴ B.A.R., Filiala Cluj-Napoca, Ms. rom. nr. 38, f. 3v.

fiind rolul său funest în trecut și în prezent. Tocmai fiindcă nu mai crede în fecunditatea spiritului călugăresc scolastic în educație, văzînd în el nu forța, ci obstacolul progresului, Bărnuțiu atenționează pe contemporani: „cum putem aștepta să iasă preoți și învățători isteți, formați în spiritul sublim al științei curat creștinești, de sub conducerea unor oameni conduși de spiritul călugărismului, care urăște știința, dezvoltarea și progresul?”¹⁵. Îndemnul pe care-l adresează celor care conduc viața spirituală a națiunii este categoric împotriva sporirii numărului călugărilor, cu deosebire a celor vasiliei prezenți în școlile din Blaj, pentru că „prin aceștia — spunea Bărnuțiu — niciodată nu veți putea ajunge scopul urmărit”¹⁶. Vremurile lor au apus, iar faptele lor „rațiunea și istoria le-a condamnat, a dispărut timpul monahismului: o dovedesc aceasta fii neamului nostru cei cu mintea mai luminată, care se înfiorează de sufletul întunecat al demiurgului din mănăstire, deoarece sînt convinși că nu călugări, ci brațe mai tari trebuiesc pentru stîrpirea prejudecăților neamului nostru”¹⁷. Elanul pasionat spre progres, efortarea de a sparge vechile cadre ale vieții monahale și de a lichida influența ei nefastă în educație, profilarea școlii spre crearea de „brațe mai tari” pentru ridicarea ei — nu pe fundamentele intelectuale absolut noi constituie, prin urmare, o altă trăsătură definitorie a gândirii pedagogice a lui Simeon Bărnuțiu.

Răstimpul de profesorat al lui Bărnuțiu la școlile din Blaj nu este numai acela al luptei contra intoleranței și superstiției monahale, ci și al elaborării fundamentelor spirituale ale vieții naționale. Este vremea cînd noul ideal de viață își scoate mobilele sale intelectuale cele mai viguroase și dinamismul său cel mai caracteristic, cînd școala este chemată să susțină eforturile de sporire și expansiune ale culturii atît de necesară în lupta de emancipare națională. Dar pentru aceste împliniri, în școală ca limbă de predare trebuia să fie nu latina, ci limba națională, deoarece, afirmă Bărnuțiu, „nu le e îndemînă nici învățătorilor, nici învățăcelilor a cugeta în limba lui Cicerone ca în limbele lor, mintea s-ar osteni sub greutatea cea străină, știința din zi în zi tot mai mult s-ar întuneca, s-ar face mai grea de învățat și mai ușoară de uitat, toate regiunile ei, și cele mai luminoase, s-ar umplea de erori; ... invențiunile și descoperirile în arte și în știință ar înceta îndată; industria și comerțul, care numai la lumina științei înflorește și numai arta le poartă, mult s-ar împiedeca și parte ar cădea cu totul; starea cea înfloritoare a omenirii de astăzi s-ar vesteji, sentimentul de libertate ar amorți și la națiunile libere”¹⁸. Limba națională rămîne deci pentru școală, știință, arte și chiar sentimentul de libertate un element indispensabil, fapt pentru care „națiunile luminate niciodată nu vor lua limba străină pentru învățatură, ci vor demonstra totdeauna cu consens universal că natura pentru aceea i-a dat limbă fiecărei națiuni, ca să se folosească cu aceeași în toate negoatele vieții”¹⁹. Ca dovadă, Simeon Bărnuțiu invocă istoria englezilor, francezilor sau a germanilor care a arătat că „cultura lor cea adevărată numai de atunci se începe, de cînd au început a învăța în limbile naționale”²⁰. Date fiind consecințele durabile ale unui învățămînt în limba națională, pentru românii transilvăneni asaltați de politica nobilimii maghiare de deznaționalizare se impunea cu necesitate promovarea acestuia, căci „dacă nu vor avea românii școli naționale, cu limba lor pentru toate ramurile cunoștinței omenesti, nu vor avea în etern nici politici, nici juriști, nici advocați buni, nici oratori și poeți, care să răspundă numelui lor”²¹. Deci singură educația națională era în măsură să răspundă nevoilor societății, să așeze temelii puternice vieții naționale și să asigure progresul culturii spirituale.

Ideilor despre locul științei și al filozofiei în școală, despre raporturile instrucției cu scolastica monahală și cu limba națională, toate puse în slujba afirmării

¹⁵ *Despre starea școalelor din Blaj* în anexe la G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 191. Menționăm că acest articol Simeon Bărnuțiu l-a publicat în ungurește, semnîndu-l G.H.I., *Balázsszalvi iskolay ügyekről*, în *Vasárnapi Újság*, IX, 1842, nr. 448, coloanele 761—769.

¹⁶ *Despre starea școalelor din Blaj*, loc. cit., p. 193.

¹⁷ *Ibidem*, p. 195.

¹⁸ *Idem*, *Românii și ungerii*, p. 32.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 33.

și emancipării naționale, Simeon Bărnăuțiu le adaugă propria sa activitate profesorală prin care a înțeles nu numai să materializeze o concepție despre școală, ci, în plus, să proiecteze în sufletul elevilor săi știința care să aprindă flacăra simțămintelor naționale. Educația sa era în consecință expresia însăși a idealurilor generației de tineri pe care-i pregătea, tineri pe care îi vom regăsi și în revoluția de la 1848, alături de mentorul lor, cerându-i sfatul și urmându-i îndemnurile. Dată fiind această întrepătrundere, se cuvine să-l vedem nu numai pe cel care gîndește despre școală, ci și pe cel care predă în școală.

Inițiat de Timotei Cipariu în filozofia germană²², Simeon Bărnăuțiu, fiu al unui modest cantor din Sălaj, după un scurt popas la catedra de sintaxă și la arhiva consistorială, ajunge în octombrie 1830 să fie numit profesor de filozofie la Liceul diecezan din Blaj²³. Pentru nevoile cursului filozofic, cu precauțiile care se impuneau predării filozofiei²⁴, Bărnăuțiu traduce din germană filozofia lui Wilhelm Traugott Krug, mai precis *Handbuch*-ul acestuia, la început în limba latină, apoi, cu prilejul revenirii la catedră în 1839, după anii de notariat consistorial, în română. Traducerea se validează mai degrabă ca o prelucrare, intrucit dincolo de respectarea structurii și a conținutului modelului, paragrafele acestuia adesea sint restrînse sau extinse, urmate de numeroase „însemnări” sau „băgări de seamă” proprii cu explicitări și exemplificări luate din celelalte lucrări ale lui Krug²⁵, din literatura clasică latină sau greacă²⁷, din istoria uni-

²² *Scrisoarea lui Ion Maiorescu către George Barițiu din 20 iunie 1845 în George Bariț și contemporanii săi. Studii și documente*, I, București, 1973, p. 287 și 291.

²³ Decretul de numire a lui Simeon Bărnăuțiu ca profesor la catedra de logică, metafizică și etică poartă data de 22 octombrie 1830 cf. Ioan Rațiu, *Simion Bărnăuțiu, în Luceafărul*, VII, 1908, nr. 15, p. 357.

²⁴ Referitor la acestea Barițiu va scrie mai târziu: „...de la 1838 înainte tinerimea începu să citească și ziare române. Tot în acel timp Simion Bărnăuțiu începuse a propune studiul *dreptului naturei* în limba română, pe cînd acel studiu era permis a se propune numai în Cluj la facultatea juridică, iar acolo încă numai după o anumită sistemă. Bărnăuțiu a fost reflectat serios la pericolul ce poate urma din acea întreprindere a lui într-o epocă, pe cînd și studiul istoriei se introdusese în Blaj singur pe răspunderea episcopului și era numai tolerat”. (*Părți alese din istoria Transilvaniei*, I, Sibiu, 1889, p. 633). Guberniul din Cluj a încercat la un moment dat să desființeze Liceul episcopal din Blaj.

²⁵ În aceste sens A. Papiu Ilarian scrie: „Profesorul Simeon Bărnăuțiu lăsîndu-se de notariatul consistorial, ce-l duse de la 1835—39, și apucîndu-se iarăși de filozofie, la 1839 traduse toată filozofia lui Krug și o propunea în limba națională” (*Op. cit.*, p. 229). În același an 1839 Bărnăuțiu îi scria lui Barițiu: „am socotit să scap pe încet și încet mă vor lăsa împrejurările dinafară filozofia din jugul și robia limbii latinești (batăr de jumătate), în care gemînd și înădușită fiind de la început școalelor din Blaj pînă în ziua de astăzi, tare puțin a luminat mințile auzitorilor români, că a fost după toată etimologia cuvîntului și înțelesul, numai roabă teologiei; dar nu roabă ce merge cu lumina aprinsă înaintea Doamnă-sa, că atunci tot ar mai fi ceva, ci roabă care-i poartă șlepu din dărpăt” (*George Barițiu și amicii săi. Corespondență*, în *Tribuna poporului*, VII, 1903, nr. 43, p. 1).

²⁶ În afară de *Handbuch der Philosophie*, pentru o mai mare precizare a conținutului ideatic a paragrafelor acestuia Simeon Bărnăuțiu recurge și la celelalte lucrări ale lui Krug pe care uneori le citează, alteleori nu. Este cazul lucrărilor *Fundamentalphilosophie*, *System der theoretischen Philosophie*, *System der praktischen Philosophie*, *Allgemeine Handwörterbuch der philosophischen Wissenschaften*, *nebst ihrer Literatur und Geschichte*, *Versuch einer systematischen Enzyklopädie der Wissenschaften* etc. Aceste lucrări Bărnăuțiu le avea personal, așa cum rezultă dintr-un *catalog* al bibliotecii sale pe care intenționăm să-l publicăm.

²⁷ Sint numeroase „băgările de samă” sau „însemnările” lui Simeon Bărnăuțiu care pentru a explica unele noțiuni recurge la exemple din cultura clasică (cu deosebire Cicero, Platon, și Aristotel).

versală²⁸ și mai cu seamă din realitățile sociale și politice românești ale Transilvaniei²⁹.

Atît prin simplificarea în sine a modelului german degajat de încărcătura bibliografică și tradus în românește, cît mai ales prin scoaterea din acesta cu rigoare demonstrativă a unor concluzii practice și aplicabile nevoilor concrete de reformare a societății vremii, Simeon Bărnuțiu dovedește un ascuțit simț didactic, înțelegînd să lege învățămîntul de viață și să facă din școală un îndreptar pentru societate. Dar la valoarea didactică intrinsecă a cursului, așa cum este el conceput structural și lexical³⁰, se adaugă reflexiile pe care le conține și care se referă la însăși metoda predării în școală a diferitelor discipline. Aceste reflexii nu sînt decît consecința firească a sistemului filozofic la care aderase Bărnuțiu³¹, mai precis ele decurg din partea de logică practică, evidențiind legătura organică existentă între concepția sa pedagogică și cea filozofică.

Urmindu-l îndeaproape pe Krug în abordarea problemei comunicării cunoștințelor, Simeon Bărnuțiu arată că această comunicare „se poate face sau numai despre o parte, sau împrumutat. Cea despre o parte se numește învățatură sau dascălie (*institutio*), cea împrumutată, convorbire (*collocutio*)”³². În cazul dascăliei, pentru a favoriza acțiunea școlii, Bărnuțiu considera că locul de frunte trebuie să-l ocupe metoda predării, deoarece pe învățăcel „oricum îi înveți, capul lucrului stă în metodel dascăliei (*methodus didactica*), adică în modul acela cu care-ți comunici cu altul cunoștințele”³³. Preocupat nu atît de posibilitatea educației, de care nu se îndoiește, cît mai ales de procedeele cele mai adecvate atingerii scopului educativ, Simeon Bărnuțiu arată în spirit kantian că o bună *predare* a cunoștințelor trebuie să corespundă atît *forme* *dinlăuntru* a acesteia, care „stă în dispunerea și în legătura cugetărilor”³⁴, cît și *forme* *dinafară*, legată de „îmbrăcarea și pro-

²⁸ În paginile cursului de filozofie se întîlnesc multe exemplificări de natură istorică, cu precădere românești sau referitoare la epoca napoleoniană, folosindu-se probabil și aici, ca în lucrarea *Un document pentru limba română din an. 1842, de Europäische Sittengeschichte* (1831—1839, în 5 volume), a lui Ernst Wilhelm Gottlieb Wachsmuth.

²⁹ Astfel referindu-se la starea de servitute, cu gîndul la realitățile din Transilvania, Bărnuțiu scria: „Întru această stare — adică de servitute sau serbie — se află încă și acum nu numai oameni singurateci, ci și popoare întregi. Însă înaintea dreptului firesc starea aceasta e nedreaptă și de rușine, batăr că după dreptul cel pozitiv al unor staturi se socotește a fi dreaptă și se suferă” (Bibl. Acad. R.S.R., Filiala Cluj-Napoca, *Ms. rom. nr. 40*, f. 56v.).

³¹ E vorba de așa-zisul *sintetism transcendențial*, sistem filozofic căruia Krug îi revendică note de originalitate, recunoscînd că în elaborarea lui a plecat de la Kant, dar a fost influențat de Fichte, Schelling și Jacobi (*Handbuch der Philosophie*, I, P. XII—XIII).

³² B.A.R., Filiala Cluj-Napoca, *Ms. rom. nr. 38*, f. 67r.; Vezi și W. T. Krug, *op. cit.*, I, p. 250—251.

³³ Din punct de vedere lexical, Bărnuțiu a întîmpinat greutăți mari în traducerea filozofiei lui W. T. Krug, greutăți pe care le-a mărturisit lui Barițiu într-o scrisoare din 5/17 octombrie 1839, în acest sens cerîndu-i *Curierul românesc*, și alte cărți cu precizarea: „tare doresc a ceti din produsurile Tării Românești, atît din scop să-mi netezesc și să-mi îndreptez limba, cît [și] pentru lipsa că începînd și [în] ăst timp, ca de alteori, a filosofi singur în limba latinească, am dat iarăși de greutățile cele vechi”. „Am lipsă — continuă Bărnuțiu — de cuvinte și toate nu le aflu în limba ceea ce o știu, socotesc că cu citirea acelora mult m-aș putea ajuta” (*George Barițiu și amicii săi. Corespondență*, loc. cit.). E adevărat că Samuil Micu l-a precedat în timp pe Bărnuțiu cu rosturile sale de creator al unei terminologii filozofice românești (cf. Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, București, 1966, p. 133—170) dar trebuie avut în vedere faptul că în filozofia kantiană multe din categoriile filozofice tradiționale, fie ele și wolffiene, au un alt conținut și o accepțiune deosebită (spre exemplu categoriile de adevăr, a priori, estetică, metafizică etc., pentru care vezi și glosarul kantian din Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, București, 1969, p. 635—680).

³⁴ *Ibidem*; Vezi și W. T. Krug, *op. cit.*

³⁵ *Ibidem*; Vezi și W. T. Krug, *op. cit.*

punerea acelorora³⁵. Evident că această dublă condiționare a predării implica nu numai o înaltă pregătire a celui chemat să slujească școala, ci și o anumită vocație din partea lui. Cu deosebire din mulțimea procedeelelor de predare el trebuia să aleagă pe cel mai potrivit atât naturii materiei, cât și scopului informativ și formativ urmărit.

Data fiind importanța metodei de predare în reușita și optimizarea procesului instructiv-educativ, Simeon Bărnăuțiu găsește de cuviință, asemenea lui Krug, să stăruie asupra principalelor metode de predare, precizându-le caracteristicile și condițiile de utilizare. Astfel *predarea cea deslegatorie* sau *analitică*, bazată pe inducție, rămâne pentru Bărnăuțiu metoda care permite gândirii de a se ridica progresiv de la realitățile concrete la legile abstracte, „fiind mai ușoară la înțeles” față de cea *compunetoria* sau *sintetică* sprijinită pe deducție³⁶. Ceea ce noi azi numim metoda expunerii, Simeon Bărnăuțiu îi zicea metoda acroamatică (*methodus acroamatica*), urmindu-se „cînd vorbește învățătorul și învățăcelul ascultă învățătura”³⁷, spre deosebire de metoda erotematică (*methodus erotematica*), a conversației, cum îi spunem azi, „cînd învățătorul nu numai vorbește, ci și întreabă pe învățăcel și acesta răspunde”³⁸. Metoda aceasta din urmă este la rîndu-i fie *cathechetica*, fie *socratica*, după cum scopul urmărit este „întărirea memoriei”, respectiv „întărirea înțelesului, stîrnindu-l prin această predare la lucrare prin puterea sa”³⁹. Printre alte metode de predare, Bărnăuțiu amintește cea *demonstrativă* folosită de matematică și geometrie, *aforistică* care face apel la sentințe scurte, *parabolescă* prin care adevărurile se arată cu pilde, *epistolaria* cînd cunoștințele se predau sub formă de epistole, *dialogesca*, *tabularia*, *tumultuaria* sau *desultoria*, *sylogistica* și *digresiva*⁴⁰. Deci o foarte variată gamă de metode, fiecare cu un aport specific în predare, de unde obligația pentru cel care le folosește de a le cunoaște și mai ales de a le ști combina pentru o cit mai mare eficacitate. În acest sens, cursul de filozofie ținut de Simeon Bărnăuțiu la Blaj rămîne un model de îmbinare a diferitelor metode de predare, un exemplu elocvent de modernizare a procesului de învățămînt, o parte semnificativă din efortul general în această direcție a profesorilor blăjeni contemporani lui, despre care un tînăr trecut prin aceste școli scria cu venerație că „începură a da viață și spirit științelor atît prin propunerile în limba națională, cît și prin metoda unei propuneri vii ce încînta pe studenți, îi îndulcea pentru științe, așa cît studenții și cei mai slabi studiau cu cel mai mare zel știința cea mai grea — filozofia; căci profesorul Bărnăuțiu arăta în preleptuile sale cele populare din filozofie că și aceasta se poate preda astfel, ca să o priceapă oamenii”⁴¹.

Grija lui Bărnăuțiu nu a fost numai aceea de a se face cît mai înțeles de cei care-l ascultau, ci în aceeași măsură era preocupat și de creșterea aceluia care urma să devină învățăcelul din bancă, element tot atît de necesar reușitei operei de formare spirituală. De aceea atragea atenția asupra necesității ocrotirii și, în același timp, a educării copilului, creșterea lăsînd în sufletul său și asupra facultăților sale urme adînci. „Lasă nu deprinde, — atenționa Bărnăuțiu — nu cultivă puterile tînărului celea cunoscătoare, bagă-i sufletul sub despotismul credinței oarbe și-l leagă bine cu lanțurile ei celea înfricoșate, pe lîngă aceasta strică-i anima lucrînd cu el ca [și] cu o vită și dîndu-i exemplu rău, atunci nefericitul acela în toată viața va fi prada nebuliei și a rătăcirii”⁴². Nu-i scapă nici greșala acelor părinți care înainte de a-și învăța copii limba maternă, îi învăța limbi străine, fapt pentru care îi judecă destul de aspru: „cît de întors dară lucră părinții aceia care pe pruncii săi abia știind a zice *mama*, *tata* îi dau la învățătura limbilor străine și încă acelei frînțești, carea este cea mai polita și prin urmare cea mai puțin potrivită pentru prunci. Această ar trebui să se întîmple numai atunci cînd pruncii vorbesc bine limba mamei lor și s-au întărit întrînsa, cît să nu se tragă

³⁵ *Ibidem*; Vezi și W. T. Krug, *op. cit.*

³⁶ *Ibidem*; Vezi și W. T. Krug, *op. cit.*, p. 251.

³⁷ *Ibidem*, f. 67v.; Vezi și W. T. Krug, *op. cit.*, p. 253.

³⁸ *Ibidem*; Vezi și W. T. Krug, *op. cit.*

³⁹ *Ibidem*; Vezi și W. T. Krug, *op. cit.*, p. 253—254.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 68r.; Vezi și W. T. Krug, *op. cit.*

⁴¹ Al. Papiu Ilarian, *op. cit.*, p. 231.

⁴² Bibl. Acad. R.S.R., Filiala Cluj-Napoca, Ms. rom. nr. 38, f. 59v.

anima lor încoace și încolo prin forme de limbi străine, care adeseori se împotrivesc cu totul cu limba mamei lor"⁴³. Deci în concepția pedagogică romantică a lui Simeon Bărnuțiu învățarea limbilor străine nu trebuie să preceadă stăpânirea limbii materne, ci să urmeze acesteia. Aceeași atitudine justă întâlnim la Bărnuțiu și în privința raporturilor cu tradiția din școlile confesionale ale Blajului, refuzând să participe cu învățăceii săi la utrenie și vecernie în zilele de duminică⁴⁴, să slujească în biserică în zilele de sărbătoare⁴⁵ și să accepte regimul de viață din perioada postului pe care-l consideră „slab și primejdios” pentru sănătatea învățăcelilor⁴⁶. Tocmai pentru aceste atitudini îndrăznețe, pentru că înțelegea ceea ce vremea reclama, Simeon Bărnuțiu a ajuns în conflict cu rutina clerului și a episcopului Ioan Lemeni, văzându-se, în martie 1845, destituit de la catedră și trimis la o parohie din Solnocul interior⁴⁷. A refuzat să meargă însă la sat, căci, după cum se exprima unui prieten, „la sațe nu avem ce căuta, căci n-am sămănat, nici am secerat acolo, apoi car, plug, boi și sămînță nu avem ca să sămănăm de aci înainte, nici bani ca să ne cumpărăm aceste”⁴⁸. Se va înscrie la facultatea de drept din Sibiu, unde va fi surprins de revoluția de la 1848, al cărei conducător de frunte va deveni⁴⁹.

După consumarea evenimentelor revoluționare, Simeon Bărnuțiu și-a continuat studiile juridice la universitățile din Viena și Padova, studii după terminarea cărora s-a stabilit, în 1854, la Iași. Noua calitate de profesor de drept și filozofie i-a permis să elaboreze o serie de cursuri, printre care și un tratat de pedagogie care a fost tipărit postum în anul 1870. Această *Pedagogie* a lui Bărnuțiu este o prelucrare după A. H. Niemeyer (*Grundsätze der Erziehung und des Unterrichts*), modelul folosit fiind completat cu paragrafe despre stările moldovenești. Multe din ideile acestui tratat de pedagogie sînt reluări și dezvoltări a celor profesate la Blaj, *Handbuch*-ul lui W. T. Krug folosind opera lui Niemeyer în părțile consacrate didacticii.

În lumina celor prezentate, cu toate că nu avem de-a face la Simeon Bărnuțiu, în perioada activității sale de la Blaj, cu o concepție pedagogică formulată într-un sistem de sine stătător, totuși reflexiile sale asupra diferitelor aspecte ale procesului instructiv-educativ sau cele care se desprind din propria sa activitate didactică formează o concepție implicată și sistematică despre educație. Această concepție își avea rădăcinile și caracteristicile izvorite din asprimea realităților sociale, politice și naționale transilvănene din care s-a ridicat purtătorul ei, în propriile sale reflexii asupra educației primite la școlile din Șimleul Silvaniei, Carei și Blaj, în lecturile sale filozofice atît de strîns legate de natura umană și în propria-i

⁴³ *Ibidem*, f. 61 v. În această „băgară de samă” a lui Simeon Bărnuțiu pe marginea paragrafului *Despre remediile logicii* se găsește trimiterea la W. T. Krug, *Allgemeines Handwörterbuch der philosophischen Wissenschaften, nebst ihrer Literatur und Geschichte* (ed. 2), III, Leipzig, 1833, p. 840—845, unde avem cuvintele *Sprache* și *Muttersprache*. Un principiu asemănător față de învățatul limbilor străine de către copii avea și Petruche Poenaru care afirma: „limba patriei să fie domnitoare ca, pre dînsa mai întîi învățînd-o, printr-însa să se învețe celelalte studii și limbi străine” (apud N. Iorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 245).

⁴⁴ C. Suci, *Crîmpeie din procesul dintre profesorii de la Blaj și episcopul Lemeni (1843—1846)*, Blaj, 1938, p. 27—29 (extras).

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Simeon Bărnuțiu, *Despre infirmeria teologilor din Blaj*, în G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 197 anexe. Acest articol a apărut nesemnat în *Vasárnapi Újság*, X, 1843, nr. 458, col. 106—107.

⁴⁷ cf. Ioan Rațiu, *op. cit.*, p. 359.

⁴⁸ apud Simeon Bărnuțiu (1808—1864). *Schiță biografică. Ideile și lucrările lui*, în „Amicul familiei”, XIV (1890), nr. 1, p. 6.

⁴⁹ Pentru rolul lui Simeon Bărnuțiu în revoluția de la 1848 vezi cu deosebire Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—49*, V, Cluj, 1946. Despre Bărnuțiu Keith Hitchens în *Studii privind istoria modernă a Transilvaniei*, Cluj, 1970, p. 24 arată că a fost „conducătorul intelectual al mișcării naționale din 1848—49”.

experiență de profesor, încît se poate afirma cu deplină îndreptățire despre concepția sa pedagogică că se oglindește și se regăsește întru totul în activitatea sa. Idealul pe care profesorul Simeon Bărnăuțiu l-a întrupat în ființa sa a devenit idealul celor trecuți prin școală, deoarece „tinerii ascultători la filozofie căpătără principii filozofice solide în limba lor proprie, sentimente mai nobile, adevărat morale, începură a cunoaște drepturile naturale imprescriptibile ale individului uman și totodată ale individualității naționale, și ciștigară o amoare mai mare, atît pentru limbă, cît și pentru naționalitatea română. Ei se pregăteau în modul acesta pentru apostolatul și martiriul de la 1848”⁵⁰.

AVRAM ANDEA

LA CONCEPTION PÉDAGOGIQUE DE SIMEON BĂRNĂUȚIU PENDANT SON ACTIVITÉ A BLAJ

(Résumé)

Les mutations qui ont lieu dans la société roumaine de la première moitié du XIXe siècle mènent à l'apparition d'une nouvelle conception pédagogique imprégnée de l'esprit romantique du temps.

C'est le professeur Simeon Bărnăuțiu qui, chez les Roumains transylvains — comme il résulte de ses écrits publiés et de ses cours inédits — représente heureusement la nouvelle conception pédagogique, par ses idées sur place de la science et de la philosophie dans l'école, du rapport de l'instruction avec la scolastique monacale et avec la langue nationale, des méthodes d'enseignement et l'éducation des enfants avant et pendant l'école. On ajoute à sa conception pédagogique sa prodigieuse activité de professeur mise au service de la lutte pour l'émancipation sociale et nationale des Roumains.

⁵⁰ Simion Bărnăuțiu, *Dreptul public al românilor*, Iași, 1867, p. XI.